

Adil QURBANOV
AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun
"İnformasiya cəmiyyətinin fəlsəfəsi və
sosiologiyası" şöbəsinin böyük elmi
işçisi, f.ü.f.d.

İNFORMASIYA CƏMIYYƏTİNDƏ VİRTUAL REALLIĞIN FORMALAŞMASI VƏ VİRTUALLAŞMANIN SOSIAL DƏYİŞİKLİKLƏRDƏ ROLU

İnformasiya partlayışı insan həyatında və cəmiyyətdə dərin dəyişikliklərə və yeniliklərə gətirib çıxarır, istehsalın siması, həyat tərzini, mentalıq dəyişir. Və cəmiyyət həyatındakı bütün baş verən bu dəyişikliklər öz fəlsəfi anlamını tələb etməkdədir, çünki informasiya kommunikasiyalarının üsul və vasitələri hər zaman fərqli sosial yük daşıyıcısı olub. Onların təkamülü isə artan sosial ehtiyac və maraqlarla müəyyən olunur. Belə ki, hazırda İnternet aləmində baş verən (son bir neçə il ərzində) ən əhəmiyyətli dəyişiklik virtual sosial şəbəkələrin sürətlə yayılması hadisəsidir. İlk dövrlərdə, əsasən əyləncə vasitəsi kimi görünən virtual sosial şəbəkələr sonradan cəmiyyətlərin sosial, siyasi və iqtisadi həyatlarında inqilabi fərqlər yaratdığı aşkarlanınca tədqiqatçıların da böyük marağına səbəb oldu.

Elmdə virtuallıq ideyası onun müxtəlif tarixi mərhələlərdə fərqli səviyyəli reallıqların birgə mövcudluğu və qarşılıqlı əlaqəsinin mümkünlüyü baxımından nəzərdən keçirilir. Aydın ki, müasir cəmiyyətdə ən əhəmiyyətli yeniliklər virtuallaşmanın artan təsirinə nəticəsi kimi qəbul olunur. Və virtuallaşma informasiya cəmiyyətinin inkişafında həlledici amil kimi çıxış edir, sosial trans-

formasiyaların tendensiya və formalarını müəyyənləşdirir (qloballaşmanın güclənməsi, sosial proseslərin mahiyyətinin dəyişməsi və s.). Qeyd olunmalıdır ki, virtualaşma dedikdə, real obyektlərin virtual obrazlarla əvəz edilməsi nəzərdə tutulur və bu da cəmiyyətin virtualaşmasına imkan yaradır. Öz növbəsində, cəmiyyətin virtualaşması virtual dünyagörüşün yaranmasının əsas şərtlərindəndir. Virtual dünyagörüşünün formalaşmasının əsas səbəbləri kimi isə haqlı olaraq virtual realıq texnologiyalarının yaradılması, informasiya cəmiyyətinin yaranması, cəmiyyətin virtualaşması qeyd olunur.

Cəmiyyətin intensiv surətdə virtualaşması, XX əsrin sonlarına yaxın kompüter texnikası və İnternetin sıçrayışla inkişafı nəticəsində, həyati bir reallığa çevrildi. Lakin virtualıq problemi yeni deyil və kökləri etibarilə antik dünyaya qədər uzanır. Bu səbəbdən də, sosial fəlsəfə virtualaşma problemini təkcə bugünkü proseslərin işığında deyil, ümumfəlsəfi aspektlərdə də mənalandırır.

İnkişaf etmiş ölkələrin bugün sürətlə virtualaşması, sosial həyatın əsas etibarilə virtual sosial şəbəkələr üzərindən gerçəkləşdirilməsi deməkdir. Və təbii ki, baş verən dəyişikliklər sosial fəlsəfi təhlilini və proqnozlarını tələb edir. Virtualaşma anlayışı da yeni, kateqorial səviyyəyə keçməklə, müasir fəlsəfənin izahedici və sistemyaradan anlayışlarından biri kimi çıxış edir. Belə ki, virtualıq anlayışı olmadan informasiya cəmiyyətində baş verən prosesləri başa düşmək və izah etmək mümkünsüz görünür. Göründüyü kimi, informasiya cəmiyyətinin təşəkkülü sosial-humanitar bilik mövqeyindən virtual reallığın formalaşmasını və virtualaşma nəzəriyyəsinin yaranmasını təmin edir. Eyni zamanda, müasir mərhələdə virtual realıq informasiya cəmiyyətinin atributu kimi keyfiyyətə yeni statusa malik olur. Virtual realıq, kompüter, telekommunikasiya texnologiyalarının, şəbəkə kommunikasiyalarının ictimai hə-

yatda tətbiqi və istifadəsi virtualaşma anlayışının mahiyyətinin aydınlaşdırılmasına şərait yaradır.

Dünyanın virtual mənzərəsi mürəkkəb sosial fenomen kimi qəbul olunur və fəlsəfi, elmi, sosial, siyasi, iqtisadi, ideoloji və etik istiqamətlərlə zənginləşir. Bununla yanaşı, o, ictimai həyatın dinamikasının və müasir sivilizasiyanın yeni konturlarının müəyyənləşdirilməsinin mühüm şərti kimi çıxış edir.

Qeyd olunduğu kimi, informasiya cəmiyyətində virtual realıq anlayışından geniş istifadə edilir. Burada virtual realıq xüsusi sosial status qazanmaqla, İnternetin virtual məkanında getdikcə ictimai münasibətlərin daha çox qurulmasını təşkil edir. Cəmiyyətin sürətlə virtualaşması faktiki olaraq gerçəkliyin virtual reallığa bənzəməsinə və eyni xarakteristikalar vasitəsilə təsvir olunmasının mümkünlüyünü aydın şəkildə göstərir.

Elmi-texniki inqilabın hazırkı pilləsi bəşəriyyətə kompüterlərin köməyi ilə yaradılmış və "virtual realıq" adlandırılan cəmiyyətin informasiyalaşdırılması nəticəsində tamamilə yeni, demək olar ki, tanınmamış bir dünya açır.

Tədqiqatçılar haqlı olaraq qeyd edirlər ki, iqtisadiyyatda, siyasətdə, elmdə və cəmiyyətin digər sahələrində əldə edilən nailiyyətlər real hərəkətlərdən və əşyalardan, daha çox obrazlardan asılıdır. Bu isə cəmiyyətin virtualaşması problemini reallığın universal xüsusiyyəti kimi aktuallaşdırır. Tədqiqatçıların fikrincə, cəmiyyətin institusional quruluşu obrazları yaratmaq və yaymaq üçün əlverişli mühitdir, çünki onun əsas keyfiyyətləri ekstravertlik və inkluzivlik təşkil edir.¹

¹ Заливанский Б. Виртуальное содержание информационного общества //Философия и будущее цивилизации. Тезисы докладов и выступлений IV Российского философского конгресса (М.: 24-28 мая 2005 г.): в 5 тт. Т.3. М., 2005, с.564-565.

Virtuallaşmanın təsiri altında ictimai həyatın, demək olar ki, bütün sahələrində nəzərə çarpacaq dərəcədə dəyişikliklər baş verir. Hər şeydən əvvəl, dünya şəbəkəsi çərçivəsində vahid virtual məkanın fəaliyyəti hesabına qloballaşma prosesləri güclənir. Virtual rəbitənin genişlənməsi nəticəsində virtual məkanda fərdi və qrup fəallığının mümkünlüyü hesabına baş verən iqtisadi, sosial, mənəvi proseslərin unifikasiya tendensiyalarını burada qeyd etmək vacibdir.

Elektron sivilizasiya dövrünün başlanğıcı E.Toffler, P.Druker, J.Qelbreyt, D.Bell kimi tədqiqatçılar tərəfindən proqnozlaşdırılmışdı. D.Bell öz "Gələcək postindustrial cəmiyyət" adlı klassik əsərində elektron-hesablama texnikasını elmtutumlu sahələrdən biri və oyun nəzəriyyəsinin sistemli təhlilinin tətbiqi ilə mürəkkəb məsələlərin həlli üçün zəruri vasitə kimi nəzərdən keçirirdi.² D.Bell informasiya cəmiyyətinin sosial çərçivələrini araşdıraraq belə bir qənaətə gəlir ki, "qarşidan gələn əsrdə iqtisadi və sosial həyat, bilik istehsal etmək yolları, habelə insanın əmək fəaliyyətinin xarakteri üçün telekommunikasiya üzərində qurulmuş yeni sosial mühit yaranacaq".³ E.Toffler "Üçüncü dalğa" adlı əsərində informasiya texnologiyalarının inkişafını müşayiət edən sosial-iqtisadi tendensiyaları üzə çıxarır, xüsusən də kompüter texnologiyalarının yeni şəbəkə vasitələrinin tətbiqi hesabına kütləvi informasiya vasitələrinin interaktivliyinin artırılacağını proqnozlaşdırır.⁴ Maraqlıdır ki, cəmi bir neçə onilliklər əvvəl qloballaşmanın problemləri və çağırışları altında iqtisadi, ekoloji, demografik, enerji,

siyasi, mədəni məsələlər başa düşülürdü. Qloballaşma fenomeninin dərk edilməsi prosesində müəyyən edilən o idi ki, bir çox neqativ tendensiyalar transmilli xarakter daşıyır. Bu hallara görə ayrı-ayrı ölkələrə artıq təcrid olunmuş regionlar kimi baxmaq mümkün deyildi. Bütün bu proseslər, demək olar ki, istənilən geniş məkanda dərhal və məhdudiyatsız yayıla bilən informasiyanın təbiəti ilə izah olunurdu.

Qlobal informasiya cəmiyyəti aparıcı dövlətlərin və digər ölkələrinin sosial inkişaf səviyyəsi arasındakı fərqi heç də özü ilə hamılaşdırmır. Belə ki, güclü intellektual ehtiyatlara malik olan aparıcı dövlətlər öz maddi istehsalını, yığım konveyerlərini ucuz işçi qüvvəsinə malik olan ölkələrə daşımağa çalışırlar. Bununla da artıq mövcud olan differensiasiya möhkəmlənməkdə davam edir və daha da dərinləşir, bir qütbə insan potensialının zənginliyi və inkişafı, digər qütbədə isə yoxsulluq, sosial-iqtisadi göstəricilərin küzi canlanması.

Nəhayət, informasiya cəmiyyətinin sosial-fəlsəfi aspektinin tədqiqində M.Kastelsin əsərləri yeni mərhələni təşkil etmişdir. Zaman və məkanın sərhədlərindən nüfuz etmək üçün ən asan resurs kimi informasiyanı qeyd edən M.Kastels, şəbəkə strukturlarının rolunu göstərir, "məhz şəbəkələr cəmiyyətlərimizin yeni sosial morfologiyasını təşkil edir", şəbəkə "məntiqinin yayılması isə istehsal, gündəlik həyat, mədəniyyət və hakimiyyətə bağlı proseslərin gedişinə və nəticəsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir".⁵ M.Kastelsin qeyd etdiyi kimi, müasir cəmiyyətin əsasını "şəbəkə" strukturları təşkil edir, müxtəlif sosial institutların, qurumların və icmaların yeni formaları məhz şəbəkə vasitəsilə formalaşır. M.Kastelsin konsepsiyası ilə qloballaşma proseslərini cəmiyyətin

² Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования. Перевод с английского /Иноземцев В.Л. М.: "Academia", 1999, 956с.

³ Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования. Перевод с английского /Иноземцев В.Л. М.: "Academia", 1999, с.53, 956 с.

⁴ Тоффлер Э. Третья волна. М.: ООО «Издательство АСТ», 1999, с.276.

⁵ Кастельс М. Становление общества сетевых структур. //Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология. М.: "Academia", 1999, с.491-507.

virtuallaşması kontekstində öyrənən bir çox alimlərin qənaətləri səsləşir.

İnteqrasiya proseslərinin artması, müxtəlif regionların qloballaşma prosesinə qoşulması heç də avtomatik unifikasiya, fərqlərin hamarlaşdırılması və cəmiyyətin həyati göstəricilərinin hansısa orta məxrəcə gətirilməsi demək deyil. Belə ki, qlobal informasiya sivilizasiyasının yaranması həyat səviyyəsi və keyfiyyətində, əməyin xarakterində fərqlərin hamarlaşmasına gətirib çıxarmır. Əksinə, demək olar ki, təbəqələşmə, sosial və mədəni fərqləndirmə ölkənin dünya sistemindəki yerindən, ölkənin dünya bazarına hansı məhsul göndərməsindən asılı olaraq güclənir.

Müasir dünyanın dövlət sərhədlərinin şəffaflığı şəraitində yaşaması, informasiya axınlarının sərbəst dövr etməsi bu və ya digər dövlətin öz milli maraqlarının qorunmasının əhəmiyyətini heç də azaltmır. Əksinə, dövlət ölkənin və öz vətəndaşlarının maraqlarının qorunması üçün getdikcə daha çox səy göstərməlidir. Bu cür maraqlar informasiya istehsalı üçün bütün növlərdə, ilk növbədə, elm və texnologiyalarda zəruri şərait yaratmaqdan ibarətdir. Eləcə də sənaye, kənd təsərrüfatı, tibb və s. yeni texnologiyaların daimi qavranılmasını təmin edən mexanizmlərin formalaşmasında özünü bilruza verir.

Kompüter texnologiyaları müasir virtual reallıq tipinin əsası təşkil etməklə yeni iqtisadiyyatın fəaliyyəti üçün vasitə hesab olunur. Bununla yanaşı, yeni, virtual iqtisadiyyat bir plan və strategiya iqtisadiyyatı kimi şərh edilir. Məhz virtual texnologiyalar əsasında strateji planlaşdırma sosial-iqtisadi təcrübənin neqativ keyfiyyətlərinin qarşısını almağa imkan verir. Virtual iqtisadiyyat spesifik, yeni şəbəkə, interaktiv və modelləşdirici texnologiyalar əsasında elektron məkanda iqtisadi əməliyyatların aparılmasını nəzərdə tutur.

İnformasiya cəmiyyətinin siyasi həyatının virtuallaşması isə aparıcı tendensiyaya çevrilib, "obrazlar siyasəti və siyasət obrazları dövrünün" başlanğıc nöqtəyə işarə edir.⁶ Virtual reallıqda sosial fəallığın formalarından biri kimi virtual hökumətlərin, qeyri-kommersiya şəbəkə təşkilatlarının və bu kimi qurumların fəaliyyəti durur. Siyasi təcrübədə getdikcə müxtəlif aksiyalar və kompaniyalar ixtisaslaşdırılmış serverlərin və veb-səhifələrin, forumların yaradılması ilə müşayiət olunur. Burada mənfə hallara qarşı imza toplamaq üçün virtual layihələrin olduğu qeyd edilir. Həmçinin virtual reallıqda hökumət proqramları korrekte edilir. Bu proses müxtəlif ölkələrdə müxtəlif intensivliyi ilə baş verir. Fiziki imkanları məhdud insanlar üçün virtual reallıqda sosial fəallığın mümkünlüyü xüsusilə vacib sayılır. Aydınır ki, virtual reallıq hakimiyyət fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün yeni imkanlar yaradır, siyasi prosesin "şəffaflığını" təmin edir, sırası vətəndaş üçün siyasi iştirak hüququnu həyata keçirir. Və siyasi reallıq obrazlarının konkretləşdirilməsi hesabına siyasi prosesdə iştirakın xarakteri və formaları dəyişir. Virtuallaşmanın təsiri hakimiyyətin fəaliyyətinin yeni imkanlarının yaranmasına gətirib çıxarır, nəticədə onun fəaliyyəti nəzarət üçün daha şəffaf, daha əlçatan olmağa başlayır. Lakin virtual reallığın təsirinin nəticələri son dərəcə ziddiyyətli xarakter daşıyır, çünki siyasi həyatın şəffaflığı vətəndaşların şüur və siyasi davranışı ilə manipulyasiya etmək məqsədilə süni şəkildə yaradıla bilər.

İnformasiyalaşdırma cəmiyyətin mənəvi-mədəni həyatının tempini, insanın dünyasını əhəmiyyətli dərəcədə dəyişir. Cəmiyyətlə qarşılıqlı əlaqə prosesində olan virtual realıq mədəni transformasiyaların templərində də prinsiplial dəyişikliklərə gətirib çıxarır

⁶ Чугунов А. Социология Интернета: социально-политические ориентации российской Интернет-аудитории. 2-е изд., доп. СПбГУ, 2003, с.8.

ki, bu da artan sürətlə baş verir. İnsan həyatının ayrılmaz hissəsinə çevrilən virtual reallıq ənənəvi mədəniyyətin mənimənilməsində iştirak edir.

Bugün virtual kommunikasiya və ünsiyyət vasitəsi ilə insanların virtual məkanda davranışını tənzimləyən və müəyyənləşdirən yeni mədəniyyətin formalaşması baş verir. İnformasiya mədəniyyəti kommunikasiya imkanlarının maksimum liberallaşmasına, azadlığın və ünsiyyət sürətinin yüksəlməsinə gətirib çıxarır. Qeyd etməliyik ki, virtualistika artıq uzun müddətdir ki, mədəniyyətin təbliğatçısı rolunda inandırıcı çıxış etməkdə davam edir. Virtual mədəniyyət hər bir elementdə mövcuddur və eyni zamanda nisbidir. Mədəniyyət transformasiyalarının istiqaməti çoxvektorludur, onlar nəinki mədəniyyətin əsas fundamental sahələrinə toxunur, həm də insanların gündəlik həyatını təşkil edən bir çox xırda şeylərə təsir edir. Kompüter proqramları dil baryerinin aradan qaldırılmasına kömək edir, musiqi əsərlərinin yaranmasını sürətləndirir, qrafik əlavələr bədii yaradıcılıq üçün böyük imkanlar yaradır, kompüter multimediyaya ensiklopediyaları və lüğətlər insan dünyagörüşünü əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirir. Virtual texnologiyalar dünya mədəniyyətinin bütün maddi abidələrini nümayiş etdirmək üçün unikal imkanlara malikdir və bu xüsusiyyətlər öz prototipləri ilə tamamilə eynidir. Eyni texnologiyalar insanı planetin istənilən nöqtəsinə "köçürməyə" və "on-line" rejimində onun varlığını təmin etməyə qadirdir. "Televiziya turizmi" getdikcə daha çox populyarlıq qazanır, bu da, eyni zamanda, istiqamətverici funksiyaları yerinə yetirməklə real turizm axınlarına təsir göstərir.

Yuxarıda sadalanan tendensiyalar nəticəsində təkcə kompüter və şəbəkə texnologiyaları ilə bilavasitə qarşılaşan insanlarda deyil, həm də tədricən cəmiyyətimizdə virtual dünyagörüşü kimi müəyyən etdiyimiz xüsusi əhval-ruhiyyə yaranır. Virtual dünyagörüşü dedikdə, biz kompüter və şəbəkə texnologiyalarının "prizma-

si" vasitəsilə insanın dünyaya, bu dünyada ona aid yerinə baxışları nəzərdə tuturuq.

Virtuallaşma probleminin aktuallığı informasiya cəmiyyətinə də virtual reallıq fenomeninin nisbətən yeni olması ilə müəyyən edilir. Qədim tarixə və fəlsəfi ənənələrə malik olan virtuallıq ideyası müasir fəlsəfi diskurs çərçivəsində bir sıra anlayışlar şəklində tərtibatını əldə etmişdir – virtual məkan, virtual fəaliyyət, virtual şəbəkə və s. Bugün virtual reallığa diqqətin artması intellektual düşüncənin və nəzəri diskursların aparıcı sahələrindən birinə çevrilən postmodernizmin poststrukturalizmlə uzlaşması ilə bağlıdır.

Qeyd etməliyik ki, virtuallıq ideyalarının elmin və praktikanın müxtəlif sahələrinə daxil edilməsi nəticəsində müasir elmi diskursda vahid virtual nəzəriyyənin yaradılmasının mümkünlüyü və zəruriliyi barədə yeni problemlər sahə yarandı. Hal-hazırda virtuallaşma fenomeninin tədqiqinin müxtəlif istiqamətlərini özündə birləşdirən iki nisbətən müstəqil, fəal inkişaf edən cərəyanı göstərmək olar. Virtual reallığın öyrənilməsi istiqamətlərinin birinci qrupu texnoloji aspektdə virtuallaşmanın təhlili ilə bağlıdır. Məlumdur ki, elm və texnikanın nailiyyətləri, kompüterləşmə prosesi bu fenomenin təşəkkülündə inqilabi rol oynayaraq onun təbiətini şərtləndirir. Bu tədqiqat qrupuna virtual mədəniyyətin formalaşmasının əsaslarını izah edən, virtual texnologiyaların fəlsəfi konsepsiyalarını tərtib edən, kulturoloji aspektlərdə virtual reallığı nəzərdən keçirən elmi işlər daxildir. Adətən ənənəvi sayılan ikinci qrupa "maddi-ideal" kateqoriyalar kontekstində virtuallaşmanın nəzəri və praktiki aspektləri, virtuallıq fenomeninin epistemoloji təbiətinin xüsusiyyətləri, virtual həyat mənbələrinin spesifikasiyası və bu kimi problemləri tədqiq edən elmi işlər daxildir. Bununla belə, müasir elmdə mövcud olan tədqiqatlar fragmentar xarakter daşıyır, virtuallaşmanın anlaşılmasının dəqiq əsasını müəyyən etməsində çətinlik çəkir və nəticədə, virtual reallıq fenomeninin sosial mənası-

nın izahında ziddiyyət təşkil edir, virtuallığı cəmiyyətin obyektiv qanunlarla və inkişaf qanunauyğunluqları ilə əlaqələndirir.

Başlanğıcını Aristoteldən və orta əsr latın dilindən götürən virtuallıq anlayışı və termini, ənənəvi olaraq, xəyali, görünən, həqiqətdən məhrum kimi mənələrdə şərh olunurdu. Lakin sosial məkanı ən radikal şəkildə dəyişdirən yüksək texnologiyaların mühüm nailiyyətləri həm virtuallıq fenomeninin özünə, həm də anlayışının yeni məzmun kəsb etməsinə nəzər salmağa vadar etdi.

İnformasiya cəmiyyəti çərçivəsində ən əhəmiyyətli novasiyalar virtual reallığın artan təsirinin nəticəsi kimi qiymətləndirilir. Demək olar ki, insan mövcudluğunun elə bir sahəsi yoxdur ki, orada bu təsir birbaşa və ya dolayısı ilə nəzərə çarpmasın. Üstəlik, bu təsir özünü insan və texnologiyanın qarşılıqlı əlaqəsi, şəbəkə kommunikasiyası və virtual reallıq şəraitində olması vasitəsilə göstərir. Nəticə etibarilə, bugün biz virtuallığın sosial və fərdi həyata nüfuz etməsinin dərinliyini müəyyənləşdirə və bunun əsasında cəmiyyətin virtuallaşması haqqında danışa bilərik.

Açar sözlər: informasiya cəmiyyəti, sosial mühit, virtuallıq, virtuallaşma, virtual dünyagörüşü, virtual reallıq.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования. Перевод с английского //Иноземцев В.Л. М.: "Academia", 1999, 956 с.

2. Заливанский Б. Виртуальное содержание информационного общества //Философия и будущее цивилизации. Тезисы докладов и выступлений IV Российского философского конгресса (Москва, 24-28 мая 2005 г.): в 5 тт. Т.3. М., 2005.

3. Кастельс М. Становление общества сетевых структур //Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология. М.: "Academia", 1999.

4. Тоффлер Э. Третья волна. М.: ООО «Издательство АСТ», 1999.

5. Чугунов А. Социология Интернета: социально-политические ориентации российской Интернет-аудитории. 2-е изд., доп. - СПбГУ, 2003.

Адиль ГУРБАНОВ

ФОРМИРОВАНИЕ ВИРТУАЛЬНОЙ РЕАЛЬНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ И РОЛЬ ВИРТУАЛИЗАЦИИ В СОЦИАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЯХ

РЕЗЮМЕ

В представленной статье отмечается, что понятие виртуализации на современном историческом этапе обрело новые компетенции и позиционируется одним из системообразующих смыслов в современной философии. В статье также уделено внимание идеи виртуализма, уходящей корнями в древность и отмеченной специфицированной философской традицией, обуславливающей использование современной философией таких понятий, как виртуальное пространство, виртуальная деятельность и т.д. Виртуализация имеет фактообразующее значение для становления и развития информационного общества. Так, виртуализация обуславливает направленность и конфигурацию социальных перемен, а нарастание глобализации последовательную трансформацию природы общественных процессов и т.д. В статье резюмиру-

ется, что актуальность проблемы виртуализации обнаруживает сравнительно новую суть явления виртуальной реальности в информационном обществе. Являясь имманентным свойством и консолидатором нынешнего социального пространства, виртуализация фактологически реализует ознакомление с трансформациями человеческого мира посредством обновления мировоззрения. Проведенное исследование позволяет определить, что виртуализация заключает в себе область распространения виртуальной реальности, влияние которой детерминирует становление уникального типа личности. Следствием этого выступает оформление у пользователей компьютерных сетей, проводящих много времени в виртуальном пространстве, нового кругозора, мотивов, ориентиров, наряду со становлением типов психологической, общественной практик, инициируемых данным пространством.

Ключевые слова: информационное общество, социальная среда, виртуальность, виртуализация, виртуальное мировоззрение, виртуальная реальность.

Adil GURBANOV

FORMATION OF VIRTUAL REALITY IN THE INFORMATION SOCIETY AND THE ROLE OF VIRTUALIZATION IN SOCIAL CHANGES

ABSTRACT

The article notes that the concept of virtualization at the present historical stage reaches a new level and acts as one of the sys-

tem-forming concepts of modern philosophy. The article also presents the idea of virtualism, which has an ancient history and certain philosophical traditions, expressed by a number of concepts in modern philosophical discourse, namely virtual space, virtual activity, etc. Virtualization has a factor-forming significance for the formation and development of the information society. Thus, virtualization determines the trends and forms of social transformation: the expansion of globalization, gradual changes in the essence of social processes, and so on. The article concludes that the relevance of the problem of virtualization reveals a relatively new essence of the phenomenon of virtual reality in the information society. Virtualization, as an integral attribute and organizer of the modern social space, acts as an important factor that implements the consideration of changes in the human world by forming a new worldview. This study allows us to determine that virtualization acts as a habitat for the era of virtual reality, and this influence determines the formation of a new specific type of personality. As a result, users of computer networks, who spend a significant part of their time in the virtual space, form new interests, motives, and goals alongside with making types of psychological and social activity directly related to this new space.

Keywords: information society, social environment, virtuality, virtualization, virtual worldview, virtual reality.